

Bausmių vykdymo teisinių ir kriminologinių pagrindų kurso koliokviumas 2020-04-15, 13.00 val. (atsakymams – iki 90 min.)

Pirmiausia – perskaitykite straipsnį...

Po to pasirinktinai atsakykite į 3 iš žemiau pateiktų 5 klausimų:

1. Kokias sąsajas pastebite tarp straipsnyje dėstomų minčių ir Lietuvoje įtvirtintų bausmių vykdymo teisės principų?
2. Kas Jūsų nuomone publikuotame tekste yra įdomiausia kriminologiniu požiūriu ir ką reikėtų/būtų galima tyrinėti?
3. Koks galimas kalinimo poveikis nuteistiesiems matomas straipsnyje ir ką teoriškai bei praktiškai reiškia asmens resocializacija?
4. Kokių randate sąsajų tarp straipsnyje dėstomų minčių ir tarptautinių bausmių vykdymo standartų?
5. Kokių paralelių ar prieštaravimų atrandate tarp straipsnyje dėstomų ir iki šiol bausmių vykdymo teisės kurse girdėtų minčių?

Šaltinis: 15min: GYVENIMAS POKALBIAI // Publikuota: 2019 lapkričio 9 d. 19:00

Jurgita Lieponė

Gyvenimo ir kultūros žurnalistė

Nepilnamečių pataisos namuose subkultūrų sistema sulaužęs V.Lamauskas: „Iki tol juos visi vadino žulikais“

Mariaus Vizbaro / 15min nuotr. / Vytautas Lamauskas

Šią savaitę kadenciją baigęs Kauno nepilnamečių tardymo izoliatoriaus-pataisos namų direktorius Vytautas Lamauskas iš darbo išėjo ne tik atsisveikinęs su kolektyvu. Buvusio direktoriaus telefone liko visos nuo 2016 metų budėtojo jam rašytos žinutės apie įvykius, nutikusius pataisos namuose. Buvo visko: savižudybė, muštynės, smurtas, turto prievartavimas, pabėgimas. „Pirmasis pusmetis man buvo labai sunkus. Tačiau išeidamas ir susipažinęs su sistema esu tikras: svarbiausia kova, kurią turi paskelbti visa kalėjimų sistema, tai kova su subkultūromis“, – duodamas interviu sakė V.Lamauskas, nuo šiol vadovausiantis Lietuvos probacijos tarnybai.

15min GYVENIMO pokalbis su V.Lamausku – apie tai, ką dažnai įkalinimo įstaigų vadovai linkę nutylėti. Visų pirma apie subkultūras, kurios, jo nuomone, yra viena kertinių problemų. Taip pat apie žmogiškumo prieskonį, smerkiančią visuomenę ir permainas.

– Kokios jūsų nuotaikos paliekant Kauno nepilnamečių pataisos namus?

– Palieku patį šauniausią kolektyvą, kokį man teko sutikti. Daug patyrimų turėjome, iššūkių, susitelkimo ir palaikymo. Jei visose įstaigose dirbtų tokie žmonės, esu tikras, kad situacija keistųsi iš esmės visoje bausmių vykdymo sistemoje. Kai ruošiausi dalyvauti atrankoje į šią vietą, vienas draugas man pasakė: jei eini tik vadovauti, geriau neik. Tu turi turėti misiją. Tada susimąščiau, ko aš čia einu. Pagalvojau, kad mano misija – sukurti sąlygas čia esantiems vaikams realiai keistis, keisti savo požiūrį, savo elgesį, kad būtų sukurtas efektyvus mechanizmas. Kitos misijos aš net neįsivaizdavau. Juk iš mūsų vaikai išeina į visuomenę. Mano užduotis buvo sukurti efektyvią aplinką, žmones orientuoti į tai, kad vaikai turėtų galimybę rinktis. Mes negalime jų priversti elgtis gerai. Galim tik išmokyti. Kai atėjau čia, vyravo kiek kitoks požiūris.

– Koks?

– Ausį labai rėžė, kad juos visus vadino *žulikais*. Toks žodis buvo. Visur, net pasitarimuose. Man keista buvo. Klausiau, kodėl taip juos žeminate? Net administracijos darbuotojai iš kažkur gaudavo informacijos, už ką vaikas čia pateko.

– O šita informacija nėra prieinama visiems įstaigos administracijos darbuotojams?

– Ją žino ne visi. Tik tie, kam priklauso pagal pareigas. O žinojo daug kas. Tai buvo net pabrėžiama kalbant su vaiku. Man keista atrodė. Nesakau, kad visi taip elgėsi, sutikau tikrai daug nuostabių žmonių. Kai kurie iš jų sakydavo, kad mes neturim galimybių veikti.

– O jūs pats? Tai jums buvo naujas darbas?

– Taip, aš atėjau iš policijos. Pirmą kartą buvau įmestas į visą bausmių vykdymo sistemą, tik iš filmų ar knygų žinojau, kas yra kriminalinė subkultūra.

– Šį žodį esame girdėję, jis dažnas, suprantame, apie ką kalbame. Tačiau vis dėlto, jūsų akimis, kas tai? Kaip tai apčiuopti, atpažinti, įžodinti?

– Pirmasis pusmetis man ir buvo pažindinimasis su subkultūra. Tai ilgas laiko tarpas. Bandžiau suvokti, kaip veikia šis mechanizmas, daug klausinėdavau. Kai pirmą kartą į rankas paėmiau strateginį įstaigos veiklos planą, jo viršuje buvo parašyta: „Įstaigoje subkultūros nėra.“ Kaip nėra? Aš ją matau. Aš matau tam tikrus dalykus. Kai išsianalizavau, ją prilyginau fanatizmui. Kur fanatiškai tikima tam tikrų taisyklių būtinumu. Jie taip ir tikėjo. Aš net netikėjau, kad taip tikėti yra įmanoma. Pavyzdžiui, taisyklė nebendradarbiauti su administracija. Taisyklė suėjus 18 metų parašyti prašymą išvežti į suaugusius. Taisyklė be stipresniojo leidimo nesielgti kitaip. Taisyklė paklusti. Jos buvo tokios griežtos, kad kai vaiko, kurio kūnas nusėtas mėlynėmis, klausai, kas atsitiko, jis sako: duše nukritau. Pirmą pusmetį tai buvo pats populiariausias atsakymas. Prašydavau jų papasakoti, kaip veikia subkultūra.

Ateidavau net pas tuos, kurie labiausiai propaguodavo. Vadinamuosius stipruolius. O jie man: nėra pas mus subkultūros. Gerai, kad nėra. Tada virtuvėje sustūmėm stalus. Visus – padarėm vieną didelį stalą.

– **Nes?..**

– Nes taisyklė skelbė: negalima prie vieno stalo sėdėti skirtingų kastų atstovams. Ateinu iš ryto į darbą. Visi prižiūrėtojai išraudę. Kas atsitiko? Siaubas. Tris greitąsias teko kviesti. Susimušė. Bachūrai, ar kaip jie ten, bandė įrodyti man, kad be subkultūros aš nesuvaldysiu situacijos. Man daug teko išgyventi per tą pusmetį. Po kelių mėnesių darbo vienas vaikinys nusižudė. Iki šiol prisimenu, akyse stovi. Teko pas jo artimuosius važiuoti, pranešti, laidotuvėse dalyvavau. Ar viską tada padarėm, kad to neįvyktų? Buvo daug klausimų. Tų metų rudenį trys nuteistieji pabėgo. Tai irgi buvo subkultūros išdava, demonstruojant, kad jūs čia nieko nevaldot. Jie neturėjo kur bėgti, neturėjo plano, bėgo į niekur. Man tokie signalai buvo siunčiami nuolat. Vaikas sugebėdavo pietų metu atsistoti ant stalo, pasiimti sriubos dubenėlį ir daužyti taip protestuodamas. Aš jį pasikviesdavau pas save ir klausdavau: kodėl tu taip elgiesi? Tu juk žinai, kad tau drausminę nuobaudą skirs, tu gali būti izoliuotas. O jis: žinot, direktoriau, man geriau būti izoliuotam nei sumuštam. Baimė buvo nežmoniška. Ir reikėjo palaužti šitą sistemą, kuria jie buvo akiai įtikėję. Yra pagrindinė varomoji jėga: tikėti tomis taisyklėmis. Ir jie besąlygiškai paklūsta. Du dalykai: baimė ir taisyklės. Tokia ji stipri viduje, ta subkultūra, yra. Buvo. Jau norėčiau sakyti, kad buvo.

– **Užsiminėte apie pabėgimą. Kaip tai įvyko?**

– Tą vakarą labai gerai atsimenu. Su žmona po darbų grįžome namo. Ruošėmės vakarienei. Ir skambutis. Paskambino budėtojas ir pranešė, kad trys pabėgo. Man buvo šokas. Jie užpuolė prižiūrėtoją praleidimo punkte. Tada buvo tokia sistema, kad nuteistieji, kurie eidavo skambinti, turėdavo fiziškai užėiti į tą punktą, užsiregistruoti ir pasirašyti. Kai vienas užėjo, įbėgo dar du. Jie buvo susitarę. Sumušė prižiūrėtoją, atsidarė duris. Tada bėgo toliau, išdaužė langus. Beje, taip sužinojome, kad tie langai vis tik dūžta, nes pagal standartus turėtų būti nedūžtantys. Tada pribėgo prie durų, kur reikia paskambinti, kad išleistų. Dirbo jauna mergina, ji sustresavo. Nors juos vijosi kiti pamainos darbuotojai, jie pabėgo.

– **Vėliau buvo sugauti?**

– Du rado paryčiais, apie 4 valandą ryto einančius prie Kauno pilies. Jau policija ruošėsi kelti sraigtasparnius, pareigūnai dirbo labai profesionaliai, ieškojome ir mes patys paskirstę ekipažus. O trečiasis vaikinukas kaip į vandenį prapuolė. Iš ryto pas mus keičiasi pamaina. Ir tą vaikinuką pastebėjo į darbą važiuojantis pareigūnas. Apie pabėgimą jau buvo pranešta per radiją. Pastebėjo jį einantį, sustojo. „Kur tu eisi? Juk sugaus“, – pasakė. Vaikinas įlipo į jo automobilį, parūkė. Ir sutiko, kad jį parvežtų atgal. Kaip paaiškėjo vėliau, naktį jis praleido ant parduotuvės stogo.

– **Vytautai, kiek jums metų?**

– 45.

– **Jums nebuvo iškilęs toks gyvenimiškas klausimas: jūs, daugelį metų dirbęs policijoje, esat pataisos namų vadovas, žmogus, perlipęs keturiasdešimtmetį. Ir jums bando vadovauti vaikai ir paaugliai? Darydami viską, kad jūs paklustumėte jų taisyklėms.**

– Kaip čia pasakius... Mes su kolektyvu sutarėme, kad kryptingai judame į priekį ir tą valdymą perimsime. Aš supratau, į kokią aplinką atėjau. Tos tradicijos juk nuo gilaus sovietmečio. Tyrinėčiau subkultūras, iš kur jos atsirado. Skaičiau straipsnius, man buvo įdomu. Ir niekas netikėjo, kad mums pavyks jų sumažinti iki minimumo. Po to pabėgimo buvo atvažiavusi prevencinė grupė iš departamento, daranti masines kratas. Taip pat buvo priimtas sprendimas visas subkultūros viršūnėles išvežti į Pravieniškės, nes jie jau buvo sulaukę 18 metų. Įsivaizduokit momentą. Išveža šešis vaikus, o kitą akimirką prie manęs prieina vienas vaikas ir sako: jei jūs jų nesugrąžinsit, aš pjaustysiuosi venas. Gražinkite juos, nes jūs pamatysite, kas čia bus.

– **Kodėl buvo tokia nuomonė?**

– Man sakė: jūs nesuvaldysite situacijos.

– **Bet visa tai, ką jūs pasakojate, išties gali stipriai paveikti emociškai. Nesvarbu, kiek darbinės ir gyvenimiškos patirties turi.**

– Aš iš tiesų su siaubu dabar prisimenu pirmuosius pusę metų, metus. Nuolat buvo stresinės situacijos. Kas rytą atėjęs ką nors naujo randi.

– **Neseniai teko kalbinti vieną vaikiną, kuris išėjo iš jūsų įkalinimo įstaigos, ir jo gyvenimas klostosi sėkmingai. Pamenu, kad jis pasakė: atėjo naujas direktorius ir panaikino subkultūras. Tada ir pagalvojau, kad interviu su jumis būtų įdomus. Kaip jūs tą padarėte?**

– Tai ilgas kelias. Suvokiau, kad tai piramidės principas. Viršuje yra jėga, tada tarpinės grandys, kurios pasiruošusios vykdyti jėgos nurodymus, o piramidės apačioje – išnaudojamas didelis žmonių būrys. Maždaug taip: apie 10 procentų jėgos, apie 20 procentų tų, kurie pavaldūs ir vykdo. Patys valdytojai juk nemušdavo, jie siūsdavo kitus. Likusi piramidės dalis – tie, kurie gyveno baimėje. Kam reikalinga subkultūra? Suvaldymui. Ji buvo patogi. Ir kai kurie pareigūnai valdė per šią subkultūrą, jiems patiko. Pasikvieti stipriaką, pasakai jam, kad tvarkykis, nes mano pamaina turi būti rami. Ir jie tvarkydavosi viduje. Aplinkui ramu. Kas kad išveža greitoji vieną kitą sumuštą? Ir visuomenės nuomonė kokia? Jei sėdi, turi kentėti. Jei sumuštas, tai niekam neįdomu. Iki 2017 metų pertvarkų kalėjimuose niekam tai ir nebuvo įdomu. Tai buvo patogu tiek jiems, tiek kai kuriems darbuotojams. Principas – naudos gavimas per jėgą. Jie gaudavo turtinę naudą ir tam tikrą psichologinį pasitenkinimą žemindami kitus. Taip pat galbūt jie organizuodavo nelegalių daiktų patekimą ar panašiai.

– **Kas pasikeitė po to, kai išvežėte šešis stipriausius?**

– Atsirado kiti, kurie bandė perimti valdžią. Nuolat kalbėjomės. Aš bandžiau suvokti, kodėl jie taip laikosi tų taisyklių. Visi kaip vienas sakė: aš pateksiu į suaugusius, man ten bus labai blogai. Jei aš nesilaikau subkultūros, aš iš karto krentu į apatinę kastą. Tokios taisyklės. Jie bijojo to, kas bus toliau. Tada ėmėme kalbėtis apie tas taisykles. Taisyklės nesėdėti prie vieno stalo, negerti iš to paties puodelio ir panašiai nesukelia pasekmių. O kas verčia jus atiminėti daiktus? Kas verčia reketuoti? Tada režiamė subkultūrą į dvi dalis. Viena yra kriminalinė su pasekmėmis, kai nukenčia žmogaus turtas, jo orumas, fizinis smurtas ir tai yra nusikaltimai. Šitą dalį mes kontroliuojame, pradedame išteisminius tyrimus, ir jeigu jūs taip elgsitės, darysit neigiamą įtaką nepilnamečiams, mes jus išvešime į suaugusiuosius. Buvo ilgas tarpas, kol jie sutiko pabandyti laikytis naujų taisyklių. Tada mes sutarėme su komanda, kad stebime, fiksuojame, žiūrime. Įstaigoje įvyko dar vienas esminis lūžis. Anksčiau sumuštą vaiką izoliuodavo. Tokiu būdu jį apsaugodavo. Įmesdavo į atskiras kameros tipo patalpas, ir jis vienas ten sėdėdavo. Bet buvo apsaugotas, nes jo niekas nesumuš. Lengvas būdas apsaugoti, tiesa? O mes pakeitėme viską atvirkščiai. Pagal kriminalinės žvalgybos informaciją iš būrio išimdavome organizatorių ir tą, kuris mušė. Abu juos izoliuodavome. Tada tie vaikai patys pamatė, kad viskas pasikeitė.

Tie vaikai, kurie darė nusikalstamas veiklas, iš pradžių nepatikėjo manimi, kad aš labai rimtai kalbu. Kai pradėjome kelti bylas, mūsų užduotis buvo prakalbinti kitus vaikus. Pakeitus sistemą vaikai pradėjo kalbėti su mumis. Jie pajautė laisvę ir saugumą, teisme sutiko duoti parodymus. Tai buvo lūžis. Nors tuos, kurie su mumis bendradarbiavo, vadino ožiais, mums pavyko perlaužti tą sistemą. Jie patikėjo ir aktyviai pradėjo bendradarbiauti. Man sakė: žiūrėkit, nusikaltimų statistika pataisos namuose suprastėjo, jų daugiau. Bet koks skirtumas? Mes tik šviesinti tuos nusikaltimus pradėjome. Jeigu ministras ar departamentas sakys ką nors dėl statistikos pablogėjimo, aš prisiimsiu atsakomybę. Ar geriau rodyti tamsius, vadinamuosius latentinius, nusikaltimus? Jų neparodysi, nes jie latentiniai. Mes matome sumuštus vaikus, kurie sako, kad nukrito duše. Sužalojimai yra – išteisminio tyrimo nėra.

– Pokalbio pradžioje užsiminėte ir apie kolektyvą, ir kad vaikus vadino žulikais. Jūsų noras keisti sistemą turėjo būti iššūkis ir jiems?

– Su kiekvienu prižiūrėtoju atskirai kalbėjomės. Ilgi buvo pokalbiai. Dar kai ruošiausi atrankai, teko klausytis vieno Norvegijos kalėjimo prižiūrėtojo interviu. Jis pasakė: mūsų visa kalėjimų sistema tiki ir mes tikim, kad kiek mes pagarbos perduosim nuteistajam, tiek jos jis sugrąžins visuomenei. Santykis: aš duodu – tu perduodi. Ir man ta mintis sukosi. Todėl mes pradėjome su nuteistaisiais bendrauti pagarbiai. Baigėme amžiną kovą, kuri vyko tarp prižiūrėtojų ir vaikų. Jie kariaudavo tiesiogine žodžio prasme. Nuėjome į lygiaverčius ir pagarbius santykius. Tai irgi buvo iššūkis. Juk prižiūrėtojai dažniausiai vykdavo savo teisingumą. Jie taip suprasedavo savo darbą.

– Skamba kaip iš knygos, tačiau ir kai kuriems prižiūrėtojams, matyt, teko sunkiai perlipti per save?

– Užtruko laiko, kol juos įtikinome elgtis kitaip. Sakėme: pasikeis santykis, jei jūs į juos pradėsite pagarbiai žiūrėti. Bet jei jūs juos vadinsite žulikais ir spardysit į minkštą vietą, jie elgsis taip pat. Individualiai su kiekvienu sėdėdavome ir kalbėdavome. Eidavau pas juos, įtikinėdavau. Ir jie pasikeitė. Tie prižiūrėtojai, kurie man sakydavo, kad aš čia nieko nepakeisiu, šiandien sako, kad gerai, dirbti galima. Yra normalus santykis. Kalbant apie pokyčius, tai buvo visuma žingsnių. Pas mus yra du skyriai. Apsaugos, kuriame dirba prižiūrėtojai, ir resocializacijos, kuriam priklauso auklėtojai. Daugiausia įtakos buvo daroma per prižiūrėtojus. Tačiau tai pakeitėm sakydami, kad didžiausią įtaką elgesiui ir pokyčiams daro resocializacija. Ten turi būti akcentas. Vienintelis prižiūrėtojų įrankis yra bendravimas. Įrankį ir reikia keisti. Profesionalus darbas su vaikų elgesio metodika, meno ir kitos terapijos, užimtumas, kitos programos yra resocializacijos skyriaus žinioje. Tad pataisos namuose tiesiog pasikeitė ašis.

Kolektyvas susitelkė, smarkiai dirbo ta linkme, kad apsaugotų vaikus. Į pirmas fronto linijas stėjo auklėtojai. Įdiegėme dinaminį priežiūros modelį, kaip yra Skandinavijoje. Mes pradėjome kontroliuoti jų judėjimą. Tas modelis irgi padėjo suvaldyti situaciją. Jie pradėjo registruoti savo kitos dienos veiklas, ir taip mes matydavome jų judėjimą. Tiems, kurie bijo, mes patardavome, kur jie gali eiti, nes tie, kurie linkę nusikalsti, bus kitoje vietoje. Valdėme, kad jie nesusitiktų, įrengėm daugiau kameros. Ir būrio kambariuose atsirado kameros, nes ten vykdavo daug nusikaltimų. Tarsi iššviesinome tamsias vietas. Viskas tvarkėsi išties po truputį.

– Tam, kad žmogus, kuriam toks elgesio modelis neįprastas, elgtųsi gerai, jis turi turėti motyvą, priežastį. Neįprastas tebuvo išteisminio tyrimo baimė, kalbant apie vaikus?

– Ne. Motyvacija yra. Fiksuojamas vaikų elgesys, jie gauna savaitės įvertinimus. Vaikas gali rinktis. Ar jis elgsis neteisėtai, ir tada jo laisvė dar labiau bus ribojama, ar jis turės galimybę savo laisvės spektrą didinti. Jei blogai elgiesi, galima uždrausti apsipirkti, netenki galimybės kreiptis į lygtinio paleidimo komisiją, neturi teisės eiti už zonos ir įgyti besargybinio statusą, gyventi už įstaigos tvoros. Jei elgiesi gerai, laisvę atrandi platesnę ir geresnę. Didelis lūžis buvo ir tada, kai pradėjome juos trumpam išleisti namo – tą numato įstatymai. Vienas iš nuteistųjų, labai protingas vaikinukas, jau čia būdamas įstojo mokytis, intensyviai studijavo bausmių vykdymo kodeksą. Kartą atėjo pas mane ir paklausė: kodėl jūs mūsų neleidžiate trims dienoms? Nors tas teisės aktas galiojo jau kelerius metus, tačiau to nedarėme. Sakau: bandom pasitikėti. Ir tas vaikinukas buvo išleistas pirmas.

– Kaip sureagavo kiti?

– Nustebo. Šokas buvo. Ir jiems, ir mums. Po tų trijų dienų, kada jis turėjo grįžti, sėdėjom visi prie durų ir laukėm. Grįš ar ne? Grįžo laiku. Paskui pradėjome išleisti ir kitus. Kai kelerius metus esi pataisos namuose, grįžti į savus namus yra pati didžiausia skatinimo priemonė. Nuo to laiko vienas grįžti pavėlavo, bet mes žinojome apie tai – paskambino jo mama, kad nespėjo į traukinį. Vieną kartą vaikinukas negrįžo. Jį mama įsodino į autobusą, o jis pakeliui išlipo ir su draugais prisigėrė. Buvo priklausomas nuo alkoholio.

Teko prašyti policijos pagalbos. Vietiniai pareigūnai greitai rado. Atvežė po dienos. Ir neseniai dar du vaikinukai pavėlavo grįžti. Sumaišė valandas. Buvo dar viena situacija, kai vienas buvo išleistas trims paroms, ir per tą laiką padarė naują nusikaltimą. Bet ir vėl klausimas, ar mes baigiam tokią skatinimo priemonę, išsigandę to vieno įvykio? Nes stebint, pavyzdžiui, skandinavų patirtį, ten visai kitaip žiūri į tuos dalykus. Pabėgo? Tai kas, policija ras. Jie žino, kad jie padarė viską iki to laiko, padarė

teisingai. Pabėgo? Bet juk ir lazda gali iššauti. Lenkijoje kiek pabėgimų būta, kada suteikiama besargybinio teisė, kai perkelia į Pusiaukelės namus. Būna, kad taip jiems susišviečia. Žmogus ne robotas, nesulituosi jam kelių laidų, kad tiksliai viską atliktų. Žmogui į galvą kartais šauna nesuvokiamų, nepaaiškinamų dalykų. Dėl to ir nusikaltimus daro, nes paskui tik pagalvoja. Psichologai paskui kalba apie tai ilgai ir nuobodžiai. Antra – mes darome renginius, trumpalaikes išvykas už pataisos namų ribas. Ir į krepšinio varžybas nuvažiuoja nemokamai, važiuoja kapų sutvarkyti, važiuoja į baseiną. Tai irgi paskatinimas.

– Kas yra tas besargybinio statusas, apie kurį pasakojote?

– Gavę tokie statusą mokosi arba dirba išorėje, sudarę sutartis su įmonėmis. Tie, kuriems yra 18 metų. Gyvena už įkalinimo įstaigos ribų. Gal matėt atvažiuodami, stovi toks namelis. Tokiems yra dar griežtesnės taisyklės. Jokių subkultūrinių santykių, jokių nusikaltimų, smurto proveržių. Jei padarys klaidą – jie to statuso neteks.

– Viso pokalbio metu vis noriu paklausti: kodėl jūs išėjote iš šio darbo? Pats išėjote ar jus atleido?

– Mane perkėlė įsakymu. Kaip čia pasakius... Aš juk ne UAB dirbu, o komandoje. Nėra taip, kad jei susitvarkiau čia, čia man patogų ir galiu ramiai būti. Taip, visa komanda šią įstaigą pasuko teisinga kryptimi. Tik reikia išlaikyti lygį. Tobulinimų bus, iššūkių bus. Tik kas dabar gerai rieda – palikti. Man departamento direktorius sakė, kad šį tęstinumą įstaigoje bandys išlaikyti. Bet dabar reikia pagalbos Probacijos tarnyboje. Tai ir pasakiau: jei jūs išlaikysite tęstinumą, bandom.

– Pačiam kirba klausimas, ar bus išlaikytas tęstinumas?

– Kirba, aišku. Turiu dar mintį, kad jei pasitaisy proga, jau po darbo Probacijos tarnyboje, gal prieš pensiją, man dar leistu grįžti čia.

– Į kalėjimą? Taip pataisos namus vadina čia dirbanti vienuolė sesuo Fausta.

– Faustos atsiradimas buvo stebuklas. Yra raktiniai žmonės, kurie čia, kalėjimuke, daro stebuklus. Fausta, resocializacijos skyriaus vadovas Almantas, psichologė, pavaduotojas Vilmantas. Žmonės, kurie dirba su užsidegimu ir mato prasmę. Mums parašo ir vaikai iš laisvės, kaip jiems sekasi, skambina. Yra sėkmingų istorijų. Su kitais bendrauju per mesendžerį. Nuo 2016 metų turiu visas telefono žinutes išsisaugojęs. Patikėkit, savaitės nebuvo be įvykio. Sumušimas, turto prievartavimas.

– Būdamas tokioje vietoje norom nenorom turbūt pats sau užduodi klausimą, į kurį atsakymo nėra ir kažin ar gali būti. Bet vis tik. Kodėl jie čia? Vaikai?

– Beveik visi nusikaltimus padarė būdami apsvaigę. Alkoholis, narkotikai. Kas tą duoda? Gatvė. Kodėl jie gatvėje? Todėl, kad šeimoje negerai. Daug istorijų. Aš su jais gi nuolat bendravau, klausiausi jų istorijų. Kas jie, kaip buvo auklėjami, kokie tėvai? Būna istorijų, kad vaikas mato savo mamą, kurią laužo nuo narkotikų. Vaikai po tokių vaizdų būna ten, kur jiems būti geriau – gatvėje. O gatvėje – draugai. Savivertės jų žemos, visi jie yra žeminami. Tėvai juos engia, meilės nėra. O kaip jam kelti savo savivertę? Tyčiotis iš kitų, atiminėti, rodant savo valdžią. Jei gatvėje tu gerai vagi – tai yra vertybė. Tai ir formuoja neigiamas vertybes, su kuriomis jie čia papuola, aplinka, kurioje visuomenė, deja, nepadarė namų darbų. Mes nepastebime, nematome, nesuveikia mechanizmas. Pamenu, kai metų pradžioje buvo paskelbta amnestija. Paleidome vieną vaikinuką, jis išvyko į globos namus. Nesakysiu, kuriuos, tegul lieka jų sąžinės reikalas. Skambina man viena darbuotoja ir šaukia: kodėl paleidot? Juk įstatymas, amnestija. Mes privalome vykdyti įstatymą. Man grasino, kad apskųs. Tada ir pasakiau: jei jūs su tokiu požiūriu jį pasitikssite, jūs mums jį greitai grąžinsite. „Taip, grąžinsime greitai“, – pasakė. Toks požiūris net globos namuose, kur jis turėtų gauti meilės, o jo laukia kaip ateinančio blogio. Vaikams, kurie bręsta nusikaltimams, visuomenė sugeba pasakyti: tu tai tikrai sėdėsi. Dar policija pagąsdina. Ir kas toliau? Mes nieko nedarome. Nėra jokios efektyvios sistemos. Aš juk policijoje dirbęs ir mačiau, kad policija po truputį tos funkcijos atsisako – vaikų, nepilnamečių priežiūros. Buvo nepilnamečių reikalų inspektoriatas, bet padarė reformą ir atsisakė. Ją delegavo tiems, kam ir priklausytų – Vaikų teisų apsaugai. Bet ten pereinamasis modelis, kol susizgrįbs, išmoks dirbti kokybiškai, ne vien tik į socializacijos centrus ar į įkalinimo įstaigas uždarinėjant, nes taip lengviausia. Kai atsiras profesionalus mechanizmas, gal su visuomenės pagalba, tada pradėsime. Beje, vaikų, linkusių nusikalsti, pagal statistiką sumažėjo. Nežinau, gal todėl, kad policija po reformos priežiūrą perdavė vaikų teisėms ir niekas nepastebė? O gal tikrai sumažėjo? Kai atėjau, įstaigoje buvo apie 120–130, dabar – 55.

– Kalbatės su vaikais apie jų gyvenimą, vaikystę, tėvus, auklėjimą. O apie nusikaltimus?

– Aš neturiu įpročio skaityti jų bylų. Bet kartais, žinoma, tenka sužinoti. Stengiuosi atsiriboti nuo to. Mano užduotis ne smerkti. Ir kolektyvą įtikinu. Nors visuomenė, jei paskaitai komentarus, siūlo juos sudeginti ant laužo, iškastruoti, sugrąžinti mirties bausmę. Daug tokių, didžioji dalis. Bet jei įstaiga būtų pavadinta ne pataisos namais, o kankinimo ar keršto namais, tada taip. Bet mes pataisos namai. Dėl to mes neskaitome jų bylų. Norime bandyti keisti jų požiūrį, formuoti vertybes. Kaip sako mūsų psichologė: jie yra mūsų veidrodžiai. Kaip mes čia elgsimės su jais, taip ir jie elgsis vėliau. Viską turi rodyti tik per savo pagarbą. Čia, pataisos namuose, buvo nerealių akimirų. Pastebiu, kad ir visuomenė keičiasi. Atsiranda nevyriausybininkų, savanorių, kurie atvažiuoja čia, atvažiuoja aktoriai. Gal ir dėl to, kad mes patys atvėrėm įstaigos duris? Fausta feisbuke vis parašo, kada kalėjimuke vyks atvirų durų dienos.

– Kalbant apie tą kitą visuomenę. Ar galima smerkti smerkiančią visuomenę, kuri smerkia dėl to, kad tas žmogus sukėlė didžiulį skausmą kitai šeimai? Ar netektį.

– Smerkti neuždrausime. Tai natūralus jausminis procesas, bet mūsų paskirtis ne ta. Nereikia mūsų kaltinti, kad mes čia juos glostom ir mylim. Mes stengiamės, kad jie grįžę ir tapę tos visuomenės kaimynais nepadarytų naujo nusikaltimo. Mes bandomė kurti saugesnę aplinką. Tą visuomenę turi suprasti. 30 metų tą darome – smerkiame. Ir jau aišku, kad smerkimo metodai nepasiteisino. Kartą skaičiau vieno žmogaus, kuris išėjo iš pataisos namų, mintis. Jis sakė, kad parado orumą, prarado įgūdžius ir nemoka gyventi. Čia yra žiauriausia. Ar to mes siekiame? Ar smerkdama visuomenė nori tokio žmogaus kaimynystėje? Ar mes norime žmonių, kurie išeina kone laukiniai? Nepasitaiso, o dar pablogėja. Nes kriminalinė subkultūra sutraiško žmones. Ir svarbiausia kova, kurią turi paskelbti visa kalėjimų sistema, tai kova su subkultūromis.